

Zeydiyye Perspektifinden Hadis: Tarih, Algı Ve Yorum

Hadith From Zeydiyye Perspective: History, Perception And Interpretation

ÖZET

Zeydiyye perspektifinden hadis geleneği, İslam dünyasında kendine özgü bir yorum ve anlayış sunar. Bu perspektif, temelde İmamet doktrini, adalet anlayışı, tarihî olayların hadis yorumuna etkisi ve eleştirel yaklaşım gibi belirli unsurlara odaklanır. İslam dünyasıyla karşılaştırmalı bir analiz, Zeydiyye'nin hadis anlayışının diğer mezheplerden farklılıklarını vurgular ve bu farklılıkların İslam dünyasındaki genel etkilerini anlamamıza olanak tanır. Zeydiyye'nin hadis geleneği, İmamet doktrini etrafında şekillenir. İmamet kavramı, Zeydiyye için rehberlik edecek özel liderlere vurgu yapar. Bu liderler, İmam Ali'nin soyundan gelmektedir ve İslam topluluğunu doğru bir şekilde yönlendirecek yetkinlik ve adaletle donatılmış bireylerdir. Adalet anlayışı, Zeydiyye hadis geleneğinin önemli bir yönüdür. Adalet prensipleri, hadislerin yorumlanması ve uygulanması ile şekillenir. Zeydiyye, adaletin sağlanması ve korunması amacıyla hadisleri kullanır ve bu perspektif, toplumsal düzenin oluşturulmasında temel bir rol oynar. Tarihî olayların hadis yorumundaki etkisi, Zeydiyye'nin hadis geleneğinde belirgin diğer bir özelliktir. İslam tarihindeki direniş ve isyanlar, özellikle İmamet ile bağlantılı olaylar, hadisler aracılığıyla Zeydiyye kültürüne şekil verir. Bu tarihî olayların hadis yorumunda öne çıkması, Zeydiyye'nin tarihî bilincini güçlendirir ve mezhebin özgün kimliğine katkıda bulunur. Eleştirel yaklaşım ve tarihsel bağlamın değerlendirilmesi, Zeydiyye'nin hadis anlayışında öne çıkan bir diğer unsurdur. İsnat zincirleri, metin kritiği ve tarihî bağlam, Zeydiyye'nin hadis eleştirisi ve yorumunu şekillendirir. Bu eleştirel bakış açısı, hadis geleneğini güçlendirir ve Zeydiyye'nin kendine has İslam yorumunu korumasına yardımcı olur.

Anahtar Kelimeler: Zeydiyye, Zeydiyye'nin Hadis Algısı, Tarih, Yorum, Perspektif.

ABSTRACT

The tradition of hadith from the perspective of Zaydiyya offers a unique interpretation and understanding within the Islamic world. This perspective focuses on specific elements such as the doctrine of Imamate, the concept of justice, the influence of historical events on hadith interpretation, and a critical approach. A comparative analysis with the broader Islamic world emphasizes the differences in Zaydiyya's understanding of hadith from other schools of thought and helps us understand the general implications of these differences in the Islamic world. Zaydiyya's tradition of hadith is shaped around the doctrine of Imamate. The concept of Imamate highlights the emphasis on specific leaders who are descendants of Imam Ali, equipped with competence and justice to guide the Islamic community accurately. The concept of justice is a significant aspect of Zaydiyya's tradition of hadith. Principles of justice shape the interpretation and application of hadith. Zaydiyya uses hadith to ensure and uphold justice, playing a fundamental role in establishing societal order. The influence of historical events on hadith interpretation is another prominent feature of Zaydiyya's tradition of hadith. Resistances and uprisings in Islamic history, particularly those related to Imamate, shape Zaydiyya culture through hadith. Highlighting historical events in hadith interpretation strengthens Zaydiyya's historical consciousness and contributes to its distinct identity. A critical approach and evaluation of the historical context are another notable aspect of Zaydiyya's understanding of hadith. Isnad chains, textual criticism, and historical context shape Zaydiyya's criticism and interpretation of hadith. This critical perspective reinforces the tradition of hadith and helps Zaydiyya maintain its unique interpretation of Islam.

Keywords: Zaydiyya, Zaydiyya's Perception of Hadith, History, Interpretation, Perspective

GİRİŞ

Zeydiyye perspektifinden hadis geleneği, İslam dünyasında önemli bir konuyu ele alır ve bu özgün perspektifiyle diğer mezheplerden ayrılır. İmamet doktrini, adalet anlayışı, tarihî olayların hadis yorumuna etkisi ve eleştirel yaklaşım, Zeydiyye'nin hadis geleneğini belirleyen temel unsurlardır. Bu özgün perspektif, Zeydiyye'nin mezhepsel kimliğini güçlendirir ve İslam'ın genel hadis geleneğiyle karşılaştırıldığında bazı farklılıklar sunar. İslam dünyasının genel hadis algısıyla yapılacak karşılaştırmalı bir analiz, Zeydiyye'nin hadis anlayışının diğer mezheplerden farklılıklarını ortaya çıkarır ve bu farklılıkların İslam dünyasındaki genel etkilerini anlamamıza olanak tanır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, Zeydiyye perspektifinden hadis geleneğini detaylı bir şekilde inceleyerek, bu özel mezhebin İslam dünyasındaki rolünü ve etkisini anlamaktır. Zeydiyye'nin hadis anlayışı, İslam dünyasındaki diğer mezheplerle kıyaslandığında nasıl bir özgünlük taşıyor, bu özgünlük hangi temel doktrinlere dayanıyor ve mezhebin İslam'ın genel hadis geleneğindeki yerini nasıl etkiliyor sorularına odaklanılacaktır.

Sabahaddin Kurtaran¹ 

How to Cite This Article
Kurtaran, S. (2024). "Zeydiyye Perspektifinden Hadis: Tarih, Algı ve Yorum", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:9, Issue:2; pp:159-171. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11103414>

Arrival: 30 February 2024
Published: 30 April 2024

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Araştırmanın önemi, Zeydiyye'nin hadis geleneğinin anlaşılmasıyla ortaya çıkar. Zeydiyye'nin İslam'ın temel kaynaklarına bakış açısı, liderlik anlayışı ve hukukî doktrinleri, İslam dünyasındaki diğer mezheplerden farklıdır. Bu nedenle, Zeydiyye'nin hadis anlayışının İslam dünyasındaki genel etkisi ve diğer mezheplerle karşılaştırıldığında ortaya çıkan özgünlük, İslam düşüncesini geniş bir perspektifle anlamamıza katkıda bulunacaktır.

Ayrıca, Zeydiyye'nin hadis geleneğini incelemek, İslam dünyasındaki çeşitliliği anlamak ve bu farklılıkların İslam toplumlarının hukuk, liderlik ve toplumsal normlara bakışını nasıl etkilediğini anlamak açısından da önemlidir. Binaenaleyh bu araştırma, hadis geleneğinin mezhepler arasındaki çeşitliliğinin altında yatan nedenlerini ve bu çeşitliliğin İslam dünyasındaki genel etkilerini daha iyi anlamamıza yardımcı olacağı beklenmektedir.

Metodoloji

Araştırmanın metodolojisi, öncelikle Zeydiyye hadis literatürünü detaylı bir şekilde incelemeyi içermektedir. Özellikle Zeydiyye için büyük öneme sahip olan "el-Kutubu'l-Arba'a" gibi önemli hadis koleksiyonları üzerinden Zeydiyye'nin hadis yorumlarına odaklanılacaktır. Bu çerçevede, İmamet doktrini, adalet anlayışı ve tarihî olayların hadis yorumundaki rolü üzerinde durularak Zeydiyye'nin hadis geleneği analiz edilecektir.

Araştırmanın metodolojisi ayrıca literatür taramasını da içerir. İslam tarihi, hadis ilmi ve Zeydiyye mezhebi üzerine yapılan önceki çalışmalar incelenerek, Zeydiyye'nin hadis anlayışının İslam dünyasındaki genel hadis geleneği içindeki konumu belirlenecektir.

Bu araştırma, Zeydiyye'nin hadis geleneğinin anlaşılmasına katkıda bulunmanın yanı sıra, İslam dünyasındaki çeşitlilik ve farklı mezhepsel yorumların önemini vurgulamayı amaçlar. Elde edilen bulgular, İslam dünyasında farklı mezheplerin nasıl birbirinden ayrıldığını ve zengin bir çeşitlilik oluşturduğunu anlamamıza yardımcı olacaktır.

ZEYDİYYE MEZHEBİ: KISA BİR İNCELEME

Zeydiyye'nin Tarihçesi

Zeydiyye Mezhebi, İslam tarihinde erken dönemlerde ortaya çıkmış ve günümüze kadar varlığını sürdüren bir Şii mezhebidir. Zeydiyye'nin tarihçesi, İslam'ın erken dönemlerine ve özellikle Zeyd bin Ali'nin liderliğindeki isyanlara dayanmaktadır. Hz. Ali'nin torunlarından biri olan Zeyd bin Ali, 740 yılında Emevi Halifesi Hişam'a karşı ayaklanarak isyan etti. Bu isyan, Zeyd bin Ali'nin adalet ve İslam topluluğunun hakları konusundaki taahhüdünü vurgulayan bir direniş olarak ortaya çıktı.²

Zeyd İbn Ali'nin Emevîlere karşı gerçekleştirdiği ayaklanma, zamanının siyasi ve dini atmosferinin bir ürünüdür.³ Birincisi, Zeyd ve Emevî Halifesi Hişam İbn Abdülmelik arasındaki gerilim, Hz. Ali'nin vakıflarının idaresi konusundaki anlaşmazlıklarla başladı. Hişam'ın Zeyd'e hakaret etmesi, Kûfeliler'in hoşnutsuzluğunu artırdı ve Zeyd'i isyanı başlatmaya teşvik etti. Zeyd'in isyanı, hilafetin Hz. Ali'nin soyundan gelenlere ait olduğuna inanması ve bu nedenle Allah'ın kitabına ve Peygamber'in sünnetine dayanarak bir imam olması gerektiğine inanmasıyla yakından ilişkilidir.⁴

Emevî-Haşimî çekişmesi ve Emevîlerin haksız politikaları da isyanın nedenlerinden biridir. Zeyd'in isyanı, halkın Emevî iktidarına karşı duyduğu genel hoşnutsuzlukla birleştiğinde kaçınılmaz hale geldi.⁵ Bu, siyasi bir mücadele ve adalet arayışıydı. Zeyd, Emevî iktidarının zulmüne karşı dik durarak, Hz. Ali'nin mirasını savunduğuna inanıyordu. Bu bağlamda, Zeyd'in isyanı sadece siyasi bir çatışma değil, aynı zamanda dini ve ahlaki bir duruşun ürünüydü.

Zeyd İbn Ali, Kufe'ye yerleştikten sonra, halkı Allah'ın kitabı ve Peygamber'in sünneti doğrultusunda zalimlere karşı mücadele etmeye, mazlumların haklarını korumaya ve Ehl-i Beyt'in imameti konusunu benimsemeye davet etti. Bu dönemde, Vâsıl İbn Atâ ve Ebû Hanîfe gibi dönemin önde gelen isimleriyle yakın ilişkisi vardı. Ancak, vali Yûsuf İbn Ömer es-Sekafi'nin Zeyd'i arattırması üzerine Zeyd bulunamadı. Zeyd'in mensuplarının mescide toplanması emri verilmesiyle birlikte, Zeyd, 23 Muharrem 122 (29 Aralık 739) gecesi Emevî ordusuna karşı çıktı. Ancak, bu isyan sırasında öldürüldü.⁶

Zeyd'in isyanı, Zeydiyye'nin imamet görüşünün şekillenmesinde önemli bir rol oynadı. Zeyd, imamın bizzat silahla ortaya çıkıp mücadele etmesi gerektiğini savundu. Ayrıca, isyan sırasında Hz. Ebû Bekir ile Ömer hakkındaki görüşleri sorulduğunda, atalarından bu ikisi hakkında sadece iyilik duyduğunu ve dolayısıyla onların hilafetinin meşru olduğunu belirtti.⁷ Bu durum, hilafette veraset değil, faziletin önemli olduğunu ve bu nedenle Ali İbn Ebû Tâlib'den daha az faziletli olanların (afdal-mafdül) hilafetinin de meşru olduğunu gösterir.⁸ Bu yaklaşım, Zeydiyye'nin imamet anlayışının temelini oluşturur ki bu yaklaşıma göre hilafette veraset yerine fazilet esastır.

² Muhammed İbn Cerir Taberî, *Târihu'l-Umem ve'l-Mulûk* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Alemiyye, 2008), VII/165.

³ Yusuf Gökalp, "Zeydiyye", içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 44/358.

⁴ İlyas Üzümlü, "Zeydiler", içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 44/326.

⁵ Ebu Abdullah Muhammed İbn Sa'd, *et-Tabâkâtü'l-Kubrâ* (Beyrut: Daru Sadr, 1968), IV/12-13.

⁶ İbn Sa'd, IV/13.

⁷ Taberî, *Târihu'l-Umem ve'l-Mulûk*, VII/166.

⁸ Ebu'l-Hasan İbn Ebi Bişr İshâk İbn Sâlim Eş'âri, *Makâlâtü'l-İslâmiyyin ve İhtilâfu'l-Musallîn* (Beyrut: el-Mektebetü'l-'Asriyye, 2005), 65.

Tarih boyunca Zeydiyye, İslam dünyasındaki siyasi olaylara aktif bir şekilde katıldı. İmamların ve Zeydi liderlerin önderliğindeki isyanlar, Zeydiyye'nin siyasi bağımsızlık ve adalet arayışındaki rolünü şekillendirdi. Bu isyanlar genellikle Emevi ve Abbâsi hükümetlerine karşı gerçekleşmiştir. Zeydiyye mezhebi, özellikle Yemen ve bazı diğer İslam bölgelerinde etkili oldu. Zamanla, Zeydiyye'nin öğretileri ve liderliği altındaki topluluklar, kendi özgün kimliklerini ve tarihlerini oluşturdular. Bu mezheb, daha sonra Kasım İbn İbrahim ve Yahya İbn Hüseyin ile birlikte itikadi bir yapıya kavuşarak müstakil bir fırka kimliği kazanır.⁹

Zeydiler, uzun süre iktidar mücadelesi verir. Taberistan ve Yemen'de kısmen kendi hakimiyetlerini tesis ederler. Özellikle Yemen'in Kuzey kesiminde günümüzde yaşamlarını sürdürmektedirler. Zaman içinde, Zeydiyye mezhebi içinde çeşitli alt kollar ve doktrinler ortaya çıktı. Bu farklılıklar genellikle imamet anlayışı ve hukuki meselelerle ilgiliydi. Bu çeşitlenme, Zeydiyye'nin farklı topluluklar arasında şekillenmesine katkıda bulundu.¹⁰

Zeydiyye'nin Temel İlkeleri

Zeydiyye, İslam toplumunda adaletin sağlanması ve İslam liderliğinin adil bir şekilde belirlenmesi konusunda vurgu yapar. İmamet, bu mezhepte adil ve yetkin bir liderin topluluğu yönetmesi olarak anlaşılır. Ayrıca Zeydiyye, İslam devle<tini yöneten liderin adil bir adalet sistemi kurması gerektiğini de savunur.¹¹

Zeydiyye, İslam tarihinde imamet konusunda diğer Şii mezheplerden farklı bir görüş benimser. İmamet, Zeydiyye içinde dinin temel prensiplerinden biri olarak kabul edilir. Hz. Peygamber'in hayatta iken bir imam atamadığına veya vasiyette bulunmadığına inanılır. Ayrıca, bir önceki imamın bir sonraki imamı belirlemesine dair herhangi bir kayda rastlanmaz. Zeydi inancına göre, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, ümmetin en faziletli ve imamet için en uygun olan kişilerdir. Bunlar dışında imamet hakkı, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in soyundan gelen ve gerekli niteliklere sahip olanlara aittir.¹²

İmamın nitelikleri arasında, açıkça imameti ilan etmiş olması, buluşa erişmiş olması, özgür olması, erkek olması, ilim sahibi olması, adaletli olması ve Allah yolunda cihad etmesi gibi özellikler bulunur. Zeydiyye'ye göre, imamın en temel niteliği fazilettir ve bu fazilet, takva ve ilimle ölçülür. İmam, günahlardan korunmuş değildir ve ismet sıfatına sahip değildir. İlim, Hz. Peygamber'in Ali aracılığıyla getirdiği gizli ve özel bir bilgi değildir, her insan bunu öğrenerek elde edebilir. Ayrıca, Zeydiyye'ye göre imam, beklenen ve gizli olan değil, insanlar arasında yaşayan ve onlara rehberlik eden biridir.¹³

Zeydî kelâmcıları, Ali'nin imametini Kitap, Sünnet ve Ehl-i Beyt'in icmâ ile delillendirirler. Zeydiyye, en faziletli kişi varken daha az faziletli birinin imametini kabul eder. Bu nedenle, Zeydiyye'ye göre Ebû Bekir ile Ömer'in imametleri meşrudur.¹⁴ Bu anlatılanlar, Zeydiyye'nin imamet anlayışını ve bu anlayışın diğer Şii mezheplerden nasıl farklılaştığını açıkça ortaya koymaktadır.

Adalet, Zeydiyye düşüncesinde toplumun temelini oluşturan bir prensiptir. Zeydiyye'nin vurguladığı adalet prensibi, İslam toplumunun öncelikli bir gerekliliği olarak görülür. Bu da Allah'ın adil ismine dayandırılır. Dolayısıyla bu ilke, Mu'tezile'nin usul-ü hamsesinden biri olan adalet ilkesine dayanır. Bunun da anlamı, suçlunun cezalandırılması, iyilik yapanın da ödüllendirilmesinin gerektiği hususudur.¹⁵ Mezhebin bu özelliği, adil yönetim ve liderlik konularında önemli bir referans noktası olmuştur. Binaenaleyh adaletin temel alındığı bu prensip, Zeydiyye'nin toplumda sosyal huzuru ve güveni sağlamaya odaklandığını gösterir. Adil bir yönetim sistemi, Zeydiyye toplumunda insanların güvende hissetmelerine ve eşitlik ilkesine vurgu yapar.

Zeydiyye, İslam topluluğunun işlerinde istişare ilkesine büyük önem verir. Mezheb, liderin halka danışması ve onların görüşlerine değer vermesi gerektiğini savunur. Zeydiyye'nin şura prensibi, toplumun katılımını ve yönetimde geniş bir katılımı teşvik eder. Bu, topluluk içinde demokratik bir anlayışı yansıtarak liderliğin meşruiyetini güçlendirir.¹⁶

Zeydiyye'nin temel ilkeleri, adil liderlik, şura, adalet, İslam devleti ve hukukun doğru uygulanması gibi prensiplerle şekillenir. Bu ilkeler, mezhebin toplum ve yönetim anlayışını belirlerken aynı zamanda İslam'ın genel prensiplerine bağlı kalmayı da hedefler.

Zeydiyye, Şia'nın içerisinde özel bir konuma sahip olup, diğer mezheplere göre Ehl-i Sünnet'e daha yakın bir duruş sergiler. Bu mezheb, sahabe hakkındaki görüşlerini genellikle imamet anlayışları çerçevesinde şekillendirir. Zeydiyye'nin temel inançlarından biri, Hz. Peygamber dönemindeki sahabelerin İslam'a bağlılıkları, sadakatleri ve

⁹ Ebû Mansur Bağdadi ve Ethem Rûhi Fiğlalı, *el Fark Beyne'l-Fırak* (Ankara: TDV Yayınları, 2008), 56-57.

¹⁰ Yusuf Gökalp, "Zeydiyye Mezhebinin Doğuşu Teşekkül Süreci ve Tarihçesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, sy 7 (2007): 74.

¹¹ Mehmet Ümit, "Zeydiyye-Mu'tezile Etkileşimi ve Kasım er-Ressî" (Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü / Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı / İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı, Ankara Üniversitesi, 2003), 47.

¹² Bağdadi ve Fiğlalı, *el Fark Beyne'l-Fırak*, 35.

¹³ Muhammed b. Abdülkerim b. Ahmed eş-Şehristâni, *el-Milel ve'n-Nihal* (Beyrut: Dârü'l Kutubü'l-İlmiyye, 2009), I/161.

¹⁴ eş-Şehristâni, I/160.

¹⁵ İbn Ahmed el-Esed Ebâdi el-Kâdi Abdulcebbâr, *Şerhu Usûli'l-Hamse* (Kuveyt: Câmi'atu'l-Kuveyt, 1998), 131-33.

¹⁶ eş-Şehristâni, *el-Milel ve'n-Nihal*, I/159.

İslam'a verdikleri hizmetlerdir. Bununla birlikte Zeydiyye, Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'den sonra sahabelerin en üstünü olduğunu savunur.¹⁷

Başka bir ifadeyle, Zeydiyye'nin sahabe hakkındaki değerlendirmeleri, imamet konseptine ve sahabenin davranışlarına dayalı olarak değişir ve bu da mezhebin kendine özgü bir perspektifini oluşturur. Bu nedenle, Zeydiyye'nin sahabe hakkındaki görüşleri, genel olarak imamet doktriniyle ve sahabenin siyasi tutumlarıyla bağlantılı olarak anlaşılmalıdır.

Zeydi İslam'ının Diğer Mezheplerden Farkları

Zeydiyye, Mu'tezile'nin tevhid, adl, va'd ve va'id, emir bi'l-ma'ruf nehiy ani'l-münker gibi esaslarını benimser, ancak bazı küçük farklılıklarla ayrılır. Özellikle, büyük günah işleyenlerin ahiretteki durumu ve Allah'a yönelik bakış açıları, diğer İslam mezheplerinden farklılık gösterir.¹⁸

Allah'ın birliğini kabul etmek, O'nun yaratılmışlık özelliklerinden uzak olduğu anlamına gelir. Allah'ın sıfatları, O'nun zâtıyla aynıdır ve insan aklıyla O'nu bilmekle yükümlüdür. Bu, Zeydiyye'nin tevhid anlayışının merkezinde yer alır.¹⁹

Adalet, Zeydiyye'de temel bir prensiptir. İslam devletinin adil bir adalet sistemiyle yönetilmesi ve liderin halka danışması önemlidir. Adalet ilkesi, diğer mezheplerde de önemli olsa da vurgu ve uygulama biçimi itibarıyla farklılık gösterir. Şura (danışma) ilkesi genellikle tüm İslam topluluğunda değerli kabul edilir, ancak Zeydiyye bu ilkeye özel bir vurgu yapar ve farklı bir önem atfeder. Adalet prensibine dayanarak, Zeydiyye insanların fiillerinin Allah'ın müdahalesi olmadan kendi kudret ve iradeleriyle gerçekleştiğine inanır. Bu, insanların sorumluluklarını ve günahlarını tamamen kendi seçimlerine dayandırır. Bu prensip de Mu'tezile'deki adalet prensibiyle paralel bir düşünce ve itikad biçimidir.²⁰

Va'd ve va'id kavramları, Zeydiyye'de iyilik yapanların ödüllendirilmesi ve kötülük yapanların cezalandırılmasıyla ilişkilendirilir. Tövbe etmeden ölenlerin cezalandırılacağına inanılırken, Hz. Peygamber'in şefaati sadece müminler için geçerlidir.²¹

Emir bi'l-ma'ruf nehiy ani'l-münker prensibi, Zeydiyye'de ahlâki ve siyasi bir boyut kazanır. Herkesin iyi ve kötüyü ayırt edebilecek güce sahip olduğu düşünülerek, toplumda mazlumun yanında yer almak ve zulme karşı durmak önemlidir. Bu, Zeydiyye toplumunda "muhtesip" olarak bilinen kişilerin rolünü vurgular.²²

Zeydiyye, imâmet konusunu diğer Şii fırkalar gibi temel bir mezhep esası olarak kabul etse de Zeydi anlayışa göre bu konuda diğer İslam mezheplerinden farklı bir doktrine sahiptir. Bu yönüyle Zeydilik, imamet konusundaki görüşleriyle diğer Şii fırkalardan da ayrılır. Özellikle efdal ve mefdul imam anlayışı konusunda onlardan farklılık gösterir. Zeydiyye'nin efdal ve mefdul imam anlayışı, imamet konusundaki temel bir doktrindir ve diğer İslam mezheplerinden farklılık gösterir. Bu anlayış, imametın fazilet ve değerine dayanır ve imamın niteliklerine göre iki kategoride incelenir.

Efdal imam, en faziletli veya en üstün imam anlamına gelir. Zeydilik perspektifinde, imam olacak kişinin en üstün faziletlerle sahip olması gerektiği düşünülür. Bu anlayışa göre, imam sadece soy veya akrabalık bağına dayanarak değil, aynı zamanda ahlaki ve dini erdemler bakımından da en üstün olmalıdır.²³ Bu nedenle, imam olarak seçilen kişinin, toplumu doğru bir şekilde yönlendirebilecek yetkinlik ve erdemlere sahip olması beklenir. Mefdul imam ise, efdal imamdan daha az faziletli veya daha aşağı düzeyde bir imamı ifade eder. Zeydiyye anlayışında, efdal olmayan imamların da hilafetin meşru bir şekilde alabileceği kabul edilir. Bu anlayışa göre, imam olacak kişi efdal imamın niteliklerini taşımasa bile, yine de imam olarak kabul edilebilir, ancak efdal imamdan daha az faziletli olacaktır.²⁴

Bu, Zeydi anlayışının imamet konusundaki özgün yaklaşımını ve imamın niteliklerine atfedilen önemi vurgular. İmamın liderlik ve rehberlik rolünün, sadece soy veya aile bağından ziyade, ahlaki ve dini erdemlere dayanması gerektiği düşüncesi Zeydiyye'nin imamet doktrininin temelini oluşturur.

Diğer mezheplerde ise imamet anlayışı farklılık gösterir. Şiiliğin İnaaşeriyye kolunda olduğu gibi imamet, on iki imamın liderliği olarak kabul edilir. Sünni İslam'da ise liderlik genellikle selef veya halkın seçtiği bir lider (halife) tarafından sürdürülür ve halifenin Hz. Ali'nin soyundan gelme zorunluluğu yoktur.²⁵

Tarih boyunca Zeydiyye, İslam dünyasındaki siyasi olaylara aktif bir şekilde katılmış ve liderliklerine karşı isyanlar gerçekleştirmiştir. Diğer mezheplerde de siyasi olaylara katılım olmuşsa da, Zeydiyye'nin tarihsel olarak direnişçi bir

¹⁷ Fatih Yücel, "Zeydiyye", içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 44/333.

¹⁸ el-Kâdi Abdulcebbar, *Şerhu Usûli'l-Hamse*, 131.

¹⁹ İbn Ebu'l-İzz, *Şerhu'l-Akide'ti't-Tahaviyye* (Beyrut: el-Mektebetu'l-İslamiyye, 1988), 89.

²⁰ el-Kâdi Abdulcebbar, *Şerhu Usûli'l-Hamse*, 134-35.

²¹ el-Kâdi Abdulcebbar, 138.

²² el-Kâdi Abdulcebbar, 309.

²³ Yahya İbn Huseyin el-Harûnî, *el-İfâde fi Târîhi Eimmeti'z-Zeydiyye* (San'a: Dâru'l-Hikmeti'l-Yemâniyye, 1996), 63.

²⁴ İhsan Zahir el-Pakistani, *eş-Şi'etu ve't-Teşyi' Fırak ve't-Tarih* (Pakistan: İdaretu Tercumani's-Sunne, 1995), 309-11.

²⁵ eş-Şehristânî, *el-Milel ve'n-Nihal*, 191-92.

kimliği ve isyan geleneği bulunmaktadır. Ehl-i sünnet anlayışında fasık da olsa bir yöneticiye isyan etmek, caiz görülmemektedir.²⁶

Sonuç olarak Zeydiye'nin bu farklılıkları, mezhebin özgün tarihini ve doktrinini belirlemiştir. İmamet anlayışı, adalet, liderlik, hukuk ve siyasi katılım konularında Zeydiye'nin diğer İslam mezheplerinden ayrılan özel öğretileri bulunmaktadır. Zeydiye, ayrıca özgün siyasi ve itikadi görüşleriyle tanınır ve ılımlı ve uzlaşmacı bir kimlik taşır. Bu mezhep, özellikle Yemen'de etkisini sürdürmektedir. Kendine özgü liderlik anlayışıyla bilinir ve günümüzde hala varlığını korumaktadır. Zeydiye'yi diğer mezheplerden ayıran bu temel görüşler, mezhebin İslam düşüncesindeki kendine has konumunu belirler ve onun fihhi, ahlaki ve siyasi yaklaşımlarını şekillendirir.

ZEYDİYYE'NİN HADİS ALGISI

Zeydiye'nin Hadis Geleneğine Bakışı

Zeydiye için de hadis, İslam dininin ve hukukunun temel kaynaklarından biri olarak kabul edilir. Bu, Zeydiye'nin hadis geleneğine verdiği önemi gösteren önemli bir özelliktir. Zeydiye'nin hadis ve sünnete verdiği değeri, Zeydi muhaddislerin eserlerinden doğrudan gözlemleyebilmek mümkündür.²⁷ Zeydiye, hadis ilmine büyük önem atfeder ve bu alana önemli katkılarda bulunur. Özellikle, Zeydi muhaddisler, Ehl-i Beyt rivayetlerini derleme ve koruma konusunda yoğunlaşarak hadis rivayetini güçlendirirler. Bu çaba, hadis sahasının en kritik alanlarından biri olan isnadı güçlendirir ve hadislerin güvenilirliğini artırır.²⁸

Zeydiye'nin hadis kabul şartları, usul-i fıkıh kitaplarında yer alan prensiplere bağlı kaldıklarını gösterir. Binaenaleyh bu durum, Zeydi hadis usulünün fıkıh usulüne dayandığını gösterir. Zeydi fıkıh usulü, diğer mezheplerin usul anlayışlarıyla önemli benzerlikler taşır. Zeydi imamlar, genellikle ehl-i beyt kanalıyla aldıkları hadisleri rivayet ederler. Bununla birlikte kendi özgün rivayetlerine sahip olmaları, iyi bir kelimacı ve fakih olmaları da dikkat çeker.²⁹ Bu nitelikler, hadisleri kabul ve değerlendirmelerinde etkili olmuştur. Tevhid ve adalet ilkelerine dayanan bu yaklaşım, hadis anlayışına yansır ve teşbih, tecsim ve cebr ifade eden hadislerin kabul edilmemesine veya tevil edilmesine yol açar.

Zeydi usulünde, isnadın yanı sıra hadis metnine de önem verilir. Bu, usul-i fıkıh literatüründe olduğu gibi, isnadın yerine hadis metninin daha fazla vurgulanmasını içerir. Binaenaleyh, hadis metninin, akıl ve Kur'an'a uygun olması gerektiği ilkesi benimsenir.³⁰ Bu, Zeydiye'nin hadis geleneğinin temel özelliklerinden biridir ve hadislerin yorumlanması ve uygulanmasında akıl ve Kur'an'ın rehberliğini vurgular.

Zeydiye, genelde diğer İslam mezheplerinin kabul ettiği hadis koleksiyonlarını kullanmaz. Kendi hadis literatürü üzerinde çalışmış ve öne çıkmış hadis kitaplarına eleştirel bir yaklaşım benimsemiştir. Bundan dolayı Zeydiye'nin hadis koleksiyonlarına eleştirel bakış açısı, özel bir hadis geleneği oluşturmasına ve kendi hadis kaynaklarını geliştirmesine yol açmıştır. Böylece Zeydiye, kendi anlayışını ve yorumlarını daha fazla ön plana çıkarabilme imkanına kavuşmuştur.

Zeydiye, hadisleri genellikle imamet bağlamında yorumlar. İmamet konusundaki hadisler, imam Ali'nin soyundan gelenlerin kanalıyla aktarılır. Bu hadisler, Zeydiye için özel bir öneme sahiptir. Dolayısıyla Zeydiye'nin hadis yorumları, imamet doktrini etrafında şekillenir. Bu durum da liderlik konusundaki hadislerin öne çıkmasına ve Zeydiye'nin imamların rolünü vurgulamasına neden olur. Bununla birlikte Zeydiye, hadis eleştirisi konusunda dikkatli bir tutum benimser. Ayrıca Zeydiye hadisleri sık sık fıkıh üzerindeki etkileri itibarıyla da değerlendirir.

Sonuç olarak Zeydiye'nin hadis geleneğine bakışı, İslam'ın temel kaynaklarına bağlılık, eleştirel bir yaklaşım ve imamet doktrini etrafında şekillenmiş özel bir hadis literatürü içerir. Bu, Zeydiye'nin kendi mezhebi içinde özgün bir hadis geleneğine sahip olmasına ve İslam'ın diğer mezheplerinden farklı bir hadis anlayışını benimsemesine olanak tanımaktadır.

Zeydiye'de Hadis Eğitimi ve İlimi

Zeydiye'de hadis eğitimi ve ilmi, öğrencilerine hadisleri kendi anlayışlarına uygun bir şekilde anlatabilmeleri ve yorumlayabilmeleri için önemli bir yer tutar. Bundan dolayı Zeydiye'de hadis eğitimi, genellikle Zeydi alimlerin düzenlediği dersler ve sohbetler yoluyla gerçekleşir. Bu derslerde, öğrencilere temel hadis terminolojisi, isnad, metin analizi ve hadis eleştirisi konularında bilgi verilir.³¹ Öğrenciler de hadis ilmini öğrenmek ve anlamak için öne çıkan hadis koleksiyonları ve ilmi eserleri okur. Zeydiye'nin öğrencilere okuttuğu temel hadis kitapları hakkında gerekli bilgi ve açıklama Zeydiye'nin Hadis Literatürü başlığında incelenecektir.

²⁶ Sahib İbn Abbad, *Nusretu Mezahibi'z-Zeydiyye* (Bağdad: Mektebetu Eser, 1975), 136.

²⁷ Kadir Demirci, "Zeydiye ve Hadis", *İslami İlimler Dergisi*, sy 1 (2011): 194-201.

²⁸ Kadir Demirci, "Zeydi Hadis Yorumu: Muhammed B. Yahya (Ö. 310/923) Örneği", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2, sy 19 (2018): 106-7.

²⁹ Demirci, 91.

³⁰ Kâsım İbn İbrahim er-Ressî, *Mecmu'u Kutubi ve Resâli'l-İmâm Kâsım er-Rassî* (San'a: Dârul-Hikmeti'l-Yemâniyye, 2001), I/629.

³¹ Ümit, "Zeydiye-Mu'tezile Etkileşimi ve Kasım er-Ressî", 89.

Zeydiyye hadis eğitimi, genellikle hadis ilmi ve usulü üzerine odaklanır. Hadis ilmi, hadislerin doğru bir şekilde toplanması, değerlendirilmesi ve yorumlanmasıyla ilgilenirken; hadis usulü, hadislerin güvenilirliğini belirleme metodolojileri üzerine odaklanır.³² Binaenaleyh Zeydiyye hadis eğitimi, eleştirel düşünce ve metodolojiyi vurgular. Böylece öğrencilere hadisleri titizlikle değerlendirme, sahih ve zayıf hadisleri ayırt etme yeteneği kazandırmak amaçlanır.

Zeydiyye'de hadis ilmi, yukarıda da değinildiği gibi genellikle imamet konularına odaklanarak şekillenir. Zeydiyye'nin hadis ilmi geleneği, liderlik konularındaki hadisleri anlama ve değerlendirme yeteneği üzerinde önemli bir vurgu yapar.³³ Bunun yanı sıra söz konusu eğitim, imamların ahlaki öğretilerini sonraki nesillere aktarma hedefini de içerir. Bu, öğrencilere sadece liderlikle ilgili değil, aynı zamanda ahlaki değerlere ve İslam ahlakına uygun hareket etme konusunda rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

Zeydiyye hadis eğitiminin, hadislerin fikhî uygulamalara nasıl etki ettiğini anlamaya yönelik olduğu da söylenebilir. Bu amaçla hadislerin İslam hukukunu belirlemedeki rolü üzerine vurgu yaparak öğrencilere pratik uygulamalarda rehberlik etmeyi de hedeflemektedir.³⁴ Böylece öğrencilere toplum liderliğinde ve bilgi paylaşımında etkin bir rol oynamalarını sağlamaya yönelik pratik beceriler kazandırmayı amaçlar.

Sonuç olarak Zeydiyye'de hadis eğitimi, öğrencilere bilgi, eleştirel düşünme becerileri ve pratik uygulama yetenekleri kazandırarak mezhebin ilmi geleneğini sürdürmeyi hedefler. Zeydiyye'nin İslam'ın temel ilkelerine bağlılık ve liderlik konularındaki hadislerle özel vurgusu, onun hadis eğitimi geleneğini şekillendiren önemli unsurların başında gelir.

Zeydiyye Perspektifinden Hadis Kritiği

Zeydiyye'de hadis kritiği, Zeydiyye mezhebinin hadis geleneğine bakış açısını ve hadislerin değerlendirilmesi sürecini kapsar. Bu konu, özellikle Zeydiyye'nin hadislerle ilgili eleştirel bir yaklaşım benimsemesi ve hadisleri değerlendirirken belirli kriterlere dayanmasıyla dikkat çeker.

Zeydiyye, hadislerin değerlendirilmesinde öncelikle Kitap ve Sünnet kaynaklarına odaklanır. Bu kaynaklara uygun olmayan veya bu kaynaklara aykırı düşen hadisleri reddeder. Bu noktada Zeydiyye, hadislerin isnad ve metin yönlerini dikkatlice inceler. Bu aşamada sahabenin güvenilirliği, hadis zincirinin bütünlüğü ve metnin anlam açısından uygunluğu gibi faktörler önem arz eder. Diğer mezheplerde olduğu gibi güvenilir isnad zincirleri ve anlam açısından uygun metinler, Zeydiyye'nin hadisleri kabul etmesinde etkili olur.

Zeydiyye mezhebi, hadis eleştirisi konusunda Ehl-i Sünnet'e yakın bir yaklaşım sergiler ve sahabeler hakkında genellikle olumlu görüşlere sahiptir. Zeydiyye'nin hadis anlayışı, tevhid ve adalet ilkeleriyle şekillenmiştir. Bu prensipler, teşbih, tescim ve cebr gibi anlayışları reddederken, hadisleri kabul etme veya tevil etme eğilimindedir.³⁵ Ayrıca, diğer İslam mezheplerinde olduğu gibi, Zeydi usulünde de isnad yerine hadis metnine daha fazla önem verilmiştir. Öncelikle, hadis metninin akıl ve Kur'an ile uyumlu olması gerektiği prensibi benimsenmiştir. Ayrıca, rivayet zincirindeki râvilerin güvenilirliğini ve adaletini de dikkate alırlar. Zeydiyye mezhebinde, hadislerin sıhhati konusunda kapsamlı bir eleştirel metodoloji geliştirilmiştir ve bu metodoloji, hadis ilminin temelini oluşturur.³⁶

Zeydiyye'de, metin eksenli hadis tenkitçiliği ön plandadır. Bu, metinlerin detaylı bir şekilde incelenmesini ve değerlendirilmesini gerektirir. Bu yaklaşım, imam Zeyd'in döneminde başlamış ve sonraki Zeydi imamlar tarafından da benimsenmiştir. Metin tenkidi, Zeydiyye'nin hadis geleneğinde belirleyici bir unsurdur ve sürekli olarak uygulanmıştır.³⁷

Bu yaklaşım, Zeydiyye'nin hadis geleneğinin temelini oluştururken, her dönemde mevcut olan ve geniş kabul gören bir yaklaşımdır. Bu, Zeydiyye'nin dini ve fikhî görüşlerini şekillendirirken, İslam'ın ana ilkeleriyle uyumlu bir şekilde hareket etmelerini sağlamıştır.

Zeydiyye mezhebinin hadis eleştirisi, aynı zamanda hadislerin toplumda uygulanabilirliğini ve pratikteki etkilerini de göz önünde bulundurur. Bu yaklaşım, Zeydiyye'nin fikhî anlayışını da şekillendirir ve mezhebin hukuki yorumlarında Kur'an ayetlerine ve sağlam hadislerle büyük önem verir.³⁸

Zeydiyye'nin hadis kritiğinde öne çıkan bir diğer önemli kriter, imamet ve adalet anlayışıdır. İmamet prensibine uygun olmayan veya adil liderliği tehdit eden hadislerin reddedilmesi söz konusu olabilir. Binaenaleyh Zeydiyye,

³² Demirci, "Zeydiyye ve Hadis", 202-3.

³³ er-Ressî, *Mecmu'u Kutubi ve Resâli'l-İmâm Kâsım er-Rassî*, 133.

³⁴ Hakim Ebu Sa'd Muhsin İbn Kerâme el-Cüşemi, *Tahkimu'l-Ukûl fi Tashihî'l-Usûl* (San'a: Müessesetu'l-İmâm Zeyd İbn Ali es-Sekâfiyye, 2001), 45.

³⁵ er-Ressî, *Mecmu'u Kutubi ve Resâli'l-İmâm Kâsım er-Rassî*, 125.

³⁶ el-Cüşemi, *Tahkimu'l-Ukûl fi Tashihî'l-Usûl*, 71.

³⁷ Ahmed İbn Yahya İbnü'l-Murtaza, *Minhâcu'l-Vusûl ilâ Mi'yâri'l-Ukûl fi İlmi'l-Usûl* (San'a: Dâru'l-Hikmeti'l-Yemâniyye, 1992), 221.

³⁸ Demirci, "Zeydi Hadis Yorumu: Muhammed B. Yahya (Ö. 310/923) Örneği", 110-11.

hadisleri imamet prensibine uygun olup olmadıkları açısından da değerlendirir.³⁹ Adaleti ve adil liderliği desteklemeyen hadislerin eleştirilmesi, Zeydiyye'nin mezhepsel öğretilerine sadık kalma çabasını yansıtır.

Mesela, Zeydiyye mezhebinin önemli bir temsilcisi olan Muhammed İbn Yahya, kendisine yöneltilen hadislere yaptığı yorumlarla dikkat çekmektedir. Bu yorumlar, onun hadis anlayışını ve Mutezile düşüncesine sahip bir Zeydî imamının hadislere nasıl yaklaşabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.

Muhammed İbn Yahya, Hz. Peygamber hakkında Kur'an'a muhalif tarzda çokça hadis bulunduğunu vurgulayarak hadisler konusunda oldukça titiz davranmıştır. O, Kur'an ve Hz. Peygamber'in sünnetine yönlendirerek muhataplarını bilgi almak için doğru kaynaklara yönlendirir. Çünkü bazı hadisler, Kur'an'ın mesajıyla çelişen veya akla mantığa aykırı olan rivayetler içerebilir, bu da dinî bakımdan insanlara fayda sağlamaz. İmam Muhammed, bu tür rivayetlerin genellikle cahil kişiler tarafından uydurulduğunu ifade eder. Örneğin; İmam Muhammed'e Rasulullah tarafından başın toptan traş edilmesinin yasaklandığı şeklindeki bilginin doğruluğu sorulduğunda, İmam Muhammed, her zamanki gibi Kur'an'ı delil olarak kullanarak bu iddiayı reddeder. İmam, Allah'ın Mescid-i Haram'a saçları toptan traş edilmiş veya kısaltılmış bir şekilde girmeyi mübah kıldığını belirten bir ayeti hatırlatır.⁴⁰ Ardından, "Allah'ın izin verdiği, mübah kıldığı bir şeyi Rasulullah nasıl olur da yasaklar?" şeklinde bir soruyla konuyu daha da derinleştirir.⁴¹

Bu ifade, İmam Muhammed'in Kur'an'ı, hadislerin önünde tuttuğunu ve hadislerin Kur'an'a aykırı olamayacağını vurgular. İslam'da, Kur'an'ın temel kaynak olduğu ve hadislerin Kur'an'la uyumlu olması gerektiği prensibi burada öne çıkar. İmam Muhammed'in bu tutumu, hadislerin doğruluğunu değerlendirirken Kur'an'ın rehberliğini ve önceliğini vurgular, böylece dinî hükümlerin sağlam bir temele dayanmasını sağlar.

Soru-cevap formatındaki eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla, yaşadığı dönemde hadisler insanların zihinlerini oldukça meşgul etmiştir. Bu durum, toplumun dinî öğretiler ve uygulamalar hakkında doğru bilgiye erişme isteğini ve bu konuda dikkatli olma gerekliliğini ortaya koyar. Muhammed İbn Yahya'nın tutumu, İslam toplumunun hadislerin doğruluğu ve güvenilirliği konusundaki endişelerini yansıtır ve Kur'an'ın önceliğini vurgular. Bu, hadislerin titizlikle incelenmesi gerektiği ve sadece güvenilir kaynaklardan alınması gerektiği önemli bir prensiptir.

Sonuç olarak Zeydiyye'de hadis kritiği, İslam'ın temel kaynaklarına bağlılık, hadislerin isnad ve metin analizi, imamet prensibine uygunluk ve ahlaki değerlere saygı gibi kriterleri içerir. Bu eleştirel yaklaşım, Zeydiyye'nin kendi hadis geleneğini oluşturmasına ve özgün bir anlayışa sahip olmasına olanak tanımaktadır.

TARİH, ALGI VE YORUMUN BİRLEŞİMİ

Zeydiyye'de Tarihi Olayların Hadis Yorumundaki Rolü

Zeydiyye anlayışında tarihi olayların hadis yorumundaki rolü, mezhebin hadis ilmine ve tefsir geleneğinde önemli bir perspektife sahiptir. Zira Zeydiyye, -bu durum sadece ona has olmasa da- hadis yorumlarında tarihi olayların bağlamına büyük önem verir. Hadislerin anlaşılmasında tarihî olayların ne zaman, nerede ve hangi şartlar altında meydana geldiği konusundaki bilgi, doğru bir yorumun temelini oluşturur. Bu bağlam, hadislerin anlamının tam olarak kavranmasına yardımcı olur.

Zeydiyye, İslam tarihindeki direniş ve isyan olaylarına özel bir ilgi gösterir. Bu olaylar, Zeydiyye'nin tarihî olayların hadis yorumundaki rolünü belirleyen önemli unsurlardan biridir. İslam toplumunda yaşanan siyasi olaylar, liderlik mücadeleleri ve isyanlar, Zeydî gelenekte hadislerin yorumlanmasında bir bağlam olarak değerlendirilir.⁴²

Bu unsurlar, bir araya geldiğinde Zeydiyye anlayışında tarihi olayların hadis yorumundaki rolü, imamet doktrini, liderlik mücadeleleri ve İslam hukuku gibi temel konularda belirleyici olur. Bu bağlamda Zeydiyye mezhebi, tarihî olayları hadis yorumunda vazgeçilmez bir unsur olarak değerlendirir. Mesela Zeydiyye'nin imamet doktrini, tarihî olaylarla sıkı bir bağ içerir. Zeydiyye, tarih boyunca gerçekleşen olayları, özellikle imametle ilgili olayları ve liderlik mücadelelerini hadisler aracılığıyla değerlendirir.⁴³ İmamet tarihî olaylarla ilişkilendirilmesi, Zeydiyye'nin liderlik anlayışının ve tarihî rolünün vurgulanmasına katkıda bulunur.

Ayrıca Zeydiyye, tarihî şahsiyetlerin hadislerin yorumlanmasında ve anlaşılmasında önemli bir role sahip olduğunu kabul eder. Özellikle imamların yaşamları, sözleri ve eylemleri, hadislerin doğru bir şekilde yorumlanmasında rehberlik eden birincil kaynaklardandır.⁴⁴

Zeydiyye, İslam hukukunu da tarihsel olaylarla ilişkilendirir. Çünkü tarihsel olaylar, hükümlerin anlamını ve uygulanışını etkiler. Tarihi olaylar, Zeydiyye'nin hukuki görüşlerinin gelişiminde ve İslam hukukunun pratik uygulamalarında önemli bir rol oynar.⁴⁵

³⁹ Abbad, *Nusretu Mezahibi'z-Zeydiyye*, 135.

⁴⁰ Fetih, 48/27.

⁴¹ Muhammed İbn Yahya, *Mecmû'u Küttibi ve Resâil-i imam Murtaza Muhammed b. Yahya* (San'a: Mektebetu't-Turâsi'l-İslâmî, 2002), I/94.

⁴² Hamid Muhalla, *el-Hadâiku'l-Verdiyye fi Menâkibi Eimmeti'z-Zeydiyye* (San'a: Mektebetu Merkezi Bedr, 2002), 92-95.

⁴³ Ümit, "Zeydiyye-Mu'tezile Etkileşimi ve Kasım er-Ressi", 96-101.

⁴⁴ Abdusselam el-Vecih, *A'lâmu'l-Müellifin ez-Zeydiyye* (Amman: Muessesetu'l-İmam Zeyd İbn Ali es-Sakafiyye, 1999), 211-13.

⁴⁵ Muhalla, *el-Hadâiku'l-Verdiyye*, 231.

Zeydiyye'nin tarihî olayları İslam hukukuyla ilişkilendirme yaklaşımına somut bir örnek, Zeydi İmamlarından İmam Zeynel Abidin'in (Ali bin Hüseyin) Kerbelâ trajedisinden sonra yaşadığı süreçteki tutumuyla görülebilir. Kerbelâ olayı, İslam tarihindeki en önemli trajedilerden biridir ve bu olay, Zeydiyye'nin hukuki görüşlerini şekillendirmede önemli bir rol oynamıştır.⁴⁶

İmam Zeynel Abidin, Kerbelâ trajedisinden sağ kurtulan tek erkek üye olarak, Emevî yönetimi altında yaşamak zorunda kaldı. Ancak, bu süreçte hukuki ve ahlaki ilkelerinden ödün vermedi. İmam, zalim yöneticilere karşı açık bir muhalefet sergilemek yerine, taraftarlarını sükûnet ve sabır içinde olmaya teşvik etti.⁴⁷ Bu, Zeydiyye'nin hukuki ve ahlaki ilkeleriyle uyumlu bir tavidir çünkü İmam, halkının zarar görmesini önlemek için şiddet kullanmaktan kaçındı ve zulme karşı sabrın ve direnişin önemini vurguladı.

İmam Zeynel Abidin'in bu tutumu, Zeydiyye'nin hukukî görüşlerinde adalet, sabır ve mücadele etme şeklindeki temel değerlerini pekiştirdi. Bu süreç, Zeydiyye'nin hukuki anlayışını etkileyerek halka zulüm gören bir yönetim altında yaşarken dahi İslami ilkeleri korumanın ve adaleti sağlamanın önemini vurguladı.

İmam Zeynel Abidin'in Kerbelâ sonrası tutumu, Zeydiyye'nin hukukî görüşlerinin gelişiminde tarihsel bir dönüm noktasıdır. Bu örnek, Zeydiyye'nin tarihsel olayları İslam hukukuyla ilişkilendirme yaklaşımının pratikte nasıl işlediğini gösterir ve tarihî olayların Zeydi İslam hukukunun uygulanmasında nasıl bir rol oynadığını açıklar.⁴⁸

İmam Hadi'nin döneminde Abbasî halifesi el-Ma'mun'un zulmüne karşı yapılan isyanlar, Zeydiyye'nin tarihinde önemli bir yer tutar. Bu dönemdeki hadis yorumlarında, imamet ve adalet anlayışı, olayların tefsirinde belirleyici bir faktör olmuştur.⁴⁹

Yemen, Zeydiyye'nin tarihinde birçok direnişe ve isyana sahne olmuştur. Özellikle İmam Yahya'nın liderliğindeki Zeydi direnişleri, hadis yorumlarında öne çıkan bir bağlam oluşturmuştur. İmam Yahya'nın liderliğindeki direnişin hadislerle nasıl ilişkilendirildiği, Zeydiyye tarihinde önemli bir konudur.⁵⁰

Tarihi boyunca Zeydiyye, İmam Ali'nin soyundan gelen imamların rehberliğinde adil bir toplumun inşası için mücadele etmiştir. Bu mücadele, Hz. Ali'nin adalet ve doğruluk ilkelerine olan bağlılığına dayanır ve Zeydi direnişleri bu ilkeleri korumak ve yaymak için gerçekleşir. Bu bağlamda, Zeydiyye'nin imamet doktrini üzerine odaklanması, hadislerin yorumlanmasında ve uygulanmasında önemli bir etkiye sahiptir.⁵¹ Dolayısıyla, Zeydi direnişlerinin hadislerle ilişkilendirilmesi, Zeydiyye'nin tarihinde önemli bir konudur ve mezhebin hadis geleneğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Sonuç olarak bu örnekler, Zeydiyye mezhebinin tarihî olayların hadis yorumundaki rolünü somutlaştırmaya yardımcı olur. Bu olaylar, Zeydiyye'nin hadis geleneğinde, tarihî olayların liderlik anlayışı, adalet, direniş ve İslam hukuku gibi kritik konuların yorumlanmasında nasıl etkili olduğunu gösterir. Zeydi direnişlerinin hadis yorumlarıyla ilişkilendirilmesi, Zeydiyye'nin olayları nasıl yorumladığını, İslami ilkeleri nasıl anladığını ve paradigmasının nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olur. Bu ilişkilendirme, Zeydiyye'nin tarihindeki önemli olayların anlamını derinleştirir ve mezhebin düşünsel temellerini daha iyi anlamamıza olanak tanır.

Hadislerin Zeydiyye Toplumunda ve Kültüründe Oynadığı Rol

Zeydiyye toplumunda ve kültüründe hadislerin oynadığı rolü anlamak için birkaç önemli boyutun ele alınması gerekmektedir. Çünkü, Zeydiyye düşüncesinde de hadisler, İslam'ın temel ilkelerinin anlaşılması ve inşası açısından kilit bir rol oynar. Kur'an'ın yanı sıra hadisler, İslam'ın hükümlerini, etik değerlerini ve ibadetlerini belirlemekte rehberlik eder. Zeydiyye toplumunda hadisler, İslam'ın ana direklerinden birini oluşturur.

Çalışma boyunca tekrarla belirtildiği gibi Zeydiyye, hadisleri imamet doktrini ve liderlik anlayışı çerçevesinde yorumlar. İmamet konusunu vurguladığı söylenen hadisler, İmam Ali'nin soyundan gelen liderlerin toplumun rehberleri olarak kabul edilmesini sağlar.⁵² Böylece hadisler, Zeydiyye toplumunda liderlik kurumunun meşruiyetini sağlar.

Hadisler, Zeydiyye toplumunda adaletin ve İslam hukukunun belirlenmesinde önemli bir rol oynar. Çünkü adalet prensipleri, hadislerin tefsiri ve uygulanmasıyla şekillenir. Zeydiyye kültüründe hukuki meselelerde ve toplumsal düzenin oluşturulmasında hadislerin rehberliği dikkate alınır.⁵³

⁴⁶ İbrahim Sarıçam, *Emevî-Haşimi İlişkileri İslam Öncesinden Abbasilere Kadar* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997), 307-11.

⁴⁷ el-Harûnî, *el-İffâde fi Târihi Eimmeti 'z-Zeydiyye*, 81-82.

⁴⁸ Yücel, "Zeydiyye", 44/333.

⁴⁹ Hasan Onat, *Emevîler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği* (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 235-37.

⁵⁰ el-Vecih, *A'lâmu'l-Müellifin ez-Zeydiyye*, 171.

⁵¹ Sarıçam, *Emevî-Haşimi İlişkileri İslam Öncesinden Abbasilere Kadar*, 307-25.

⁵² Demirci, "Zeydiyye ve Hadis", 109-10.

⁵³ Mehmet Ünal, "Zeydiyye'nin Kur'an Tasavvuru ve Tefsirdeki Dinamiklerinde", *İslâmi İlimler Dergisi* 5.yıl, sy 1 (2010): 177-78.

Zeydiyye, tarihî olayların hadis yorumundaki etkisini değerlendirebilir. Özellikle direniş geleneği, tarihî olayların hadis yorumuna katkıda bulunur. İslam dünyasındaki çeşitli direniş ve isyanlar, hadisler aracılığıyla Zeydiyye kültürüne şekil vermiştir.⁵⁴

Zeydiyye toplumunda hadisler, İslam'ın temel prensiplerinin, liderlik anlayışının, adaletin ve ahlaki değerlerin belirlenmesinde hayati bir rol oynar. Bu hadisler, Zeydiyye kültürünün temel taşlarından biridir ve toplumun dünya görüşünü, tarihî bilincini ve günlük yaşantısını şekillendirir. Zeydiyye'nin hadis yorumlamada benimsediği eleştirel ve tarihsel yaklaşım, mezhebin özgün kimliğini korumasına ve İslam'ın farklı bir yorumunu sunmasına olanak tanır. Bu, Zeydiyye toplumunu bir bütün olarak anlamak ve değerlendirmek için önemli bir perspektif sunar.

ZEYDİYYE HADİS LİTERATÜRÜ: ÖRNEKLER VE İNCELEMELER

Zeydi İslam geleneğinde, hadislerin toplanması ve aktarılması önemli bir yer tutar. Zeydiyye mezhebi, İmam Zeyd'in öğretilerine dayanır ve onun soyundan gelen imamların liderliğini benimser. Bu bağlamda, Zeydiyye'nin hadis geleneği, özellikle imamet anlayışıyla ilişkilendirilir ve imamların hadis rivayetlerine büyük bir önem atfeder. Zeydi hadis koleksiyonları, imamların öğretilerini, yaşam tarzlarını ve görüşlerini aktarmak için önemli bir kaynak teşkil eder.

Önemli Zeydi Hadis Koleksiyonları

Zeydiyye mezhebinin en muteber hadis koleksiyonlarından bazıları şunlardır:

Zeyd İbn Ali ve Müsnedi

İmam Zeyd, Hicri 75 yılında Medine'de doğmuş olup, Hz. Hüseyin'in torunudur. Hayatının büyük bir kısmını Medine'de geçirmiştir.⁵⁵ Eğitim hayatında önemli şahsiyetlerle ilişki içinde olmuş, Ebu't-Tufeyl Amir İbn Vasile ve Cabir İbn Abdillah gibi önemli sahabilerin yanı sıra Muhammed İbn Usame İbn Zeyd gibi sahabenin çocukları da ona hocalık yapmıştır.⁵⁶ Bu ilişkiler ve eğitimler, İmam Zeyd'in kişiliğinin şekillenmesinde ve bilgisinin gelişmesinde belirleyici olmuştur.⁵⁷

Ailesinin ve çevresinin etkisiyle birlikte, İmam Zeyd'in ilmi seyahatleri de onun ilgi alanlarını genişletmiş ve farklı düşüncelere saygılı, dengeli bir kişiliğe sahip olmasını sağlamıştır.⁵⁸ Bu seyahatler, onun bilgi birikimini artırmış ve farklı perspektiflerle tanışmasını sağlayarak zengin bir düşünce yapısına sahip olmasına katkı sağlamıştır.⁵⁹

İmam Zeyd'in kişiliği ve bilgisinin, Zeydiyye mezhebi üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Sahip olduğu bilgi birikimi, mezhebinin doktrinlerini güçlendirmiş ve İmam Zeyd'in kişisel özellikleri, Zeydiyye topluluğunun değerlerini ve duruşunu şekillendirmiştir.⁶⁰ Bu nedenle, İmam Zeyd'in hayatı ve kişiliği, Zeydiyye mezhebinin tarihinde önemli bir yer tutar.

Müsned-i İmam Zeyd: İmam Zeyd'in yazdığı veya ona atfedilen küçük risaleler ve eserler, zaman içinde farklı şekillerde toplanmış ve aktarılmıştır. Ancak bu risalelerin bazılarına ilişkin atıfların ve aidiyetin kesin olmadığı bilinmektedir. İbrahim Yahya ed-Dersi el-Hamzî, bu risaleleri titizlikle araştırarak bir araya getirmiş ve "Mecmu'ul Kutub ve Resaili İmam Zeyd İbn Ali" adı altında yayınlamıştır. Bu kitap, sadece risalelerden değil, aynı zamanda İmam Zeyd'in hutbelerinden, mektuplarından, sorulan sorulara verdiği cevaplardan, fetvalarından, ayetlerin tefsirlerinden ve şiirlerinden de derlemeler içerir.⁶¹

İmam Zeyd'in en ünlü eseri olan "Müsned-i İmam Zeyd" ise onun rivayet ettiği hadislerin ve fıkhi görüşlerinin yer aldığı bir koleksiyondur. Bu eser, İmam Zeyd'in talebesi Ebu Halid el-Vasiti tarafından derlenmiştir. Ebu Halid el-Vasiti, İmam Zeyd'den duyduğu hadisleri ve aldığı fıkhi sorulara verdiği cevapları derleyerek "el-Mecmu'u'l-Hadis" ve "el-Mecmü'u'l-Fıkh" adları altında iki ayrı eser oluşturmuştur. Abdullah İbn Hamüd el-İzzî'nin titizlikle inceleyerek hazırladığı bu iki çalışma, 2002 yılında San'a'da basılmıştır.⁶²

İmam Zeyd'in eserleri, Zeydiyye geleneğinde önemli bir yere sahiptir ve onun öğretilerini, yaşam tarzını ve fıkhi görüşlerini daha iyi anlamak için kritik bir kaynak teşkil ederler. Ancak, bu eserlerin tamamının İmam Zeyd'e ait olduğuna dair kesin bir kanıt bulunmamaktadır ve aidiyetleri konusu tartışmalıdır.⁶³ Bu durum, Zeydiyye'nin tarihindeki akademik ve metodolojik tartışmaların önemli bir parçasını oluşturur.

⁵⁴ Sarıçam, *Emevî-Haşimî İlişkileri İslam Öncesinden Abbasilere Kadar*, 334-37.

⁵⁵ Taberî, *Târihu'l-Umem ve'l-Mulûk*, VII/164-167.

⁵⁶ el-Harûnî, *el-İfâde fi Târihi Eimmeti'z-Zeydiyye*, 62.

⁵⁷ Muhalla, *el-Hadâiku'l-Verdiyye*, 211; el-Vecih, *A'lâmu'l-Müellfin ez-Zeydiyye*, 208.

⁵⁸ Muhalla, *el-Hadâiku'l-Verdiyye*, 212.

⁵⁹ Gökalp, "Zeydiyye", 44/329.

⁶⁰ el-Vecih, *A'lâmu'l-Müellfin ez-Zeydiyye*, 186.

⁶¹ Demirci, "Zeydiyye ve Hadis", 193-94.

⁶² el-Vecih, *A'lâmu'l-Müellfin ez-Zeydiyye*, 149-59.

⁶³ Demirci, "Zeydiyye ve Hadis", 195.

Ali İbn Musa er-Rıza ve Sahifesi

Ali İbn Musa er-Rıza, Ehl-i Beyt'in önemli liderlerinden biri olarak tanınır. Hicri 148 tarihinde Medine'de doğan ve ilimde büyük bir yere sahip olan Ali İbn Musa er-Rıza, Müslüman toplumda büyük saygı görmüştür. Sahifetu Ali İbn Musa er-Rıza olarak bilinen bir Müsned'i vardır ki bu eser, alimlerin, namazların, Ehl-i Beyt'in fazileti, anne ve babaya iyilik, akrabalarla ilişkilerin önemi ve diğer pek çok konuda hadisleri içerir.⁶⁴

Bu Müsned, Ali İbn Musa er-Rıza'nın öğretilerini ve İslam'ın temel prensiplerini aktaran önemli bir kaynaktır. 2003 yılında Yemen'in Sa'de şehrinde Mektebetü't-Turasi'l-İslami tarafından basılmıştır.⁶⁵ Ali İbn Musa er-Rıza'nın bu eseri, onun ilmi mirası ve Ehl-i Beyt'in öğretilerini günümüze taşıyan önemli bir belgedir.

el-Kasım İbn İbrahim er-Ressî ve Risaleleri

Kasım İbn İbrahim er-Ressi, üçüncü asrın önemli şahsiyetlerinden biridir ve İslam düşünce tarihinde önemli izler bırakmıştır. Hicri 196 tarihinde Medine'de doğmuş olan er-Ressi, Zeydiyye'nin önde gelen imamlarından biridir. Aynı zamanda bir kelimacı, muhaddis ve fakih olarak da tanınır. İctihadları ve düşünce derinliği ile Kasımiyye ekolünün oluşturulmasında etkili olmuştur. Kasım er-Ressi, İslam içinde ve dışında çeşitli fırkalara yönelik eleştirileriyle de tanınmıştır. Alman araştırmacı Binyamin Abrahamov, onun hakkında "Yunanlıların Eflatun'u gibi Kasım er-Ressi de müslümanların Eflatun'u" benzetmesini yaparak onun düşünsel derinliğine vurgu yapmıştır.⁶⁶

Hicri 246 yılında, Medine'ye yakın Ress beldesinde vefat eden er-Ressi'nin risaleler şeklinde 39 eseri bulunmaktadır. Bu eserlerin çoğu günümüze kadar ulaşmış olup, bazıları ise maalesef kayıptır. Çağdaş Zeydi alimi Abdullah Kerim Ahmed Cedban, bu eserlerin büyük bir kısmını titizlikle inceleyerek Mecmu'u Kutubu ve Risale-i İmam Kasım er-Ressi adı altında 2000 yılında San'a'da iki cilt halinde yayınlamıştır.⁶⁷ Bu yayınlar, er-Ressi'nin düşüncelerini ve görüşlerini anlamak ve değerlendirmek adına önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Kasım er-Ressi'nin eserlerinde yer alan hadisler, İslam düşünce ve hukuk tarihinde önemli bir yer tutar. Onun fikirleri ve eleştirileri, döneminin İslam dünyasındaki entelektüel tartışmalara ve akademik gelişmelere ışık tutar. er-Ressi'nin fikirleri, sadece Zeydiyye içinde değil, genel anlamda İslam düşünce tarihinde de etkili olmuş ve tartışılmıştır.

Ahmed İbn İsâ ve Emâlî

Üçüncü asrın önemli muhaddislerinden biri olan Ahmed İbn İsa'nın (ö. 247/861), Zeydiyye mezhebinin hadis-fıkıh alanında önemli bir eseri olan el-Emali'si, Zeydiyye'nin hadis ve fıkıh literatüründe özel bir yere sahiptir. Ahmed İbn İsa, Zeydiyye geleneğinin önemli bir figürü olarak bilinir ve el-Emali, onun en ünlü eserlerinden biridir. Bu eser, fıkıh konularını içeren kapsamlı bir hadis-fıkıh kitabıdır. el-Emali, Ahmed İbn İsa'nın rivayet ettiği hadislerin Muhammed İbn Mansur el-Muradi tarafından derlenmesiyle meydana gelmiştir. Bu kitap, temizlikten ibadete kadar geniş bir yelpazede fıkıh konularını ele almaktadır. Zeydiyye'nin fıkıh görüşlerini yansıtan önemli bir kaynak olan el-Emali, Zeydiyye mezhebinin fıkıhını anlamak ve değerlendirmek için önemli bir başvuru kaynağıdır.⁶⁸

el-Emali, Zeydiyye mezhebinin önemli bir temsilcisi olan imam el-Mansur billah Kasım İbn Ali tarafından "Beddiu'l-Envar fi Mehasini'l-Asar" adıyla isimlendirilmiştir. Bu isim, eserin farklı konulardaki ışık saçan bilgileri ve önemli içeriğini vurgular. Matbu olan bu eserin ikinci baskısı, Zeydi alimi Ali İbn İsmail el-Mueyyed tarafından titizlikle incelenerek, Sünni hadis literatüründeki ilgili kaynaklarla karşılaştırılarak tahkik edilmiş ve "Ra'bu's-Sad" ismiyle Beyrut'ta basılmıştır. Bu, eserin yaygın bir şekilde kullanılabilir hale getirilmesini sağlamıştır ve Zeydiyye fıkıhının derinliklerini ve ayrıcalıklarını keşfetmek isteyenler için önemli bir kaynak teşkil etmektedir.⁶⁹

Hüseyin İbn Hakem el-Kûfî ve Müsnedi

Üçüncü yüzyılın önemli muhaddislerinden biri olan el-Hüseyin İbn el-Hakem el-Kûfî el-Hubri'nin (ö. 286/899) el-Musnedi'l-Hadis adlı bir eseri bulunmaktadır. Bu eser, hadislerin derlendiği kapsamlı bir koleksiyon olarak bilinir. el-Hubri'nin bu eseri, döneminde önemli bir hadis kaynağı olarak kabul edilmiştir.⁷⁰ el-Hubri'nin eserinde derlediği hadisler, İslam'ın farklı alanlarına ilişkin geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Namazdan oruca, ahlaktan ibadete kadar çeşitli konuları içeren hadisler, İslam'ın fıkıhını ve uygulamalarını anlamak isteyenler için önemli bir kaynak teşkil etmektedir. el-Hubri'nin rivayet ettiği hadisler, es-Seyyid Muhammed Rıza el-Hüseyni tarafından toplanmış ve

⁶⁴ el-Vecih, *A'lâmu'l-Müellifin ez-Zeydiyye*, 723.

⁶⁵ Demirci, "Zeydiyye ve Hadis", 195.

⁶⁶ er-Ressi, *Mecmu'u Kutubi ve Resâli'l-İmâm Kâsım er-Rassi*, 30-31.

⁶⁷ Demirci, "Zeydiyye ve Hadis", 196.

⁶⁸ Seyyid Sârimuddin İbrâhim b. Muhammed el-Vezîr, *el-Feleku'd-devvâr fî ulûmi'l-hadis ve'l-fikh ve'l-âsar* (San'a: Mektebetü't-Türâsi'l-İslâmi-Dâ-ru't-Türâsi'l-Yemeni, 1994), 56-57.

⁶⁹ Demirci, "Zeydiyye ve Hadis", 196.

⁷⁰ Mehmet Ümit, "Zeydiyye Mezhebi İmamet Anlayışı ve Sahabe Hakkındaki Görüşleri", *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, sy 2 (2015): 99-105.

Türdsund adlı derginin 32. ve 33. sayılarında yayınlanmıştır. Bu, el-Hubri'nin hadislerinin daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamıştır.⁷¹

Ayrıca el-Hubri'nin *Ma nezele mine'l-Kur'an fi ehl-i'l-Beyti aleyhimusselam* adlı bir tefsiri de bulunmaktadır. Bu tefsir, Kur'an'ın ehl-i beyt ile ilgili ayetlerini açıklamak amacıyla kaleme alınmıştır. Muhammed Rıza el-Hüseyini'nin tahkikiyle birlikte bu tefsir, Beyrut'ta Müessesetu Ali'l-Beyt li-ihyai't-Turas tarafından yayınlanmıştır.⁷²

el-Hubri'nin eserleri, Zeydiyye geleneğinin önemli bir parçası olarak kabul edilir ve Zeydiyye'nin hadis ve tefsir literatüründeki yerini korur. Bu eserler, Zeydiyye'nin fihki ve inançsal görüşlerinin anlaşılması ve değerlendirilmesi açısından büyük öneme sahiptir.

Görüldüğü gibi Zeydiyye hadis literatürü, mezhebin öğretilerini ve özgün doktrinlerini desteklemek amacıyla derlenmiş özel hadis koleksiyonlarına sahiptir. Bu koleksiyonlar, Zeydiyye'nin İslam'ın temel prensipleri, imamet, adalet ve İslam hukuku gibi konulardaki öğretilerini güçlendiren özel rivayetleri ve yorumları içerir.

Bu hadis koleksiyonlarının değeri, Zeydiyye'nin kendi kimliğini korumasında ve mezhebin öğretilerini güçlendirmesinde yatar. İmam Zeyd bin Ali'nin soyundan gelen imamların liderliği, adalet prensipleri ve İslam'ın temel ilke ve hükümleri bu koleksiyonlarda vurgulanır. Ancak, bu hadis koleksiyonları genellikle İslam dünyasının neredeyse tamamına yakınında kabul gören hadis koleksiyonlarından farklıdır. Bu durum, Zeydiyye'nin özgün yorumları ve İslam'ın farklı bir perspektifini yansıtan hadis geleneği üzerindeki etkilerini gösterir. Zeydi hadis literatürü, mezhebinin tarihini, kültürünü ve dünya görüşünü yansıtarak Zeydiyye toplumunun özgün kimliğine katkıda bulunur.

Belirgin Zeydiyye Hadis Yorumcuları

Zeydiyye hadis yorumcuları arasında önemli şahsiyetler bulunmaktadır. Bu önemli şahsiyetlerden bazıları şunlardır:

el-Hasan al-Muthanna: İmam Zeyd bin Ali'nin torunu olan el-Hasan, Zeydiyye hadis yorumcuları arasında öne çıkar. Hadislerin tefsiri ve İslam hukuku konularında derin bir bilgiye sahiptir. İmam Zeyd'in öğretilerini koruma ve aktarma konusundaki rolüyle bilinir.

el-Kasım İbn İbrahim er-Ressî: Zeydiyye'nin önemli alimlerinden biri olan el-Kasım, hadis ve tefsir konularında uzmanlaşmıştır. Özellikle İmam Zeyd bin Ali'nin hadislerini yorumlamış ve Zeydiyye mezhebinin temel doktrinlerini güçlendirmiş bir alim olarak tanınır. Yukarıda, kendisiyle ilgili yeterli bilgi verildiği için burada bu kadarıyla iktifa ediyoruz.

Yahya İbn el-Husayn ez-Zahiri: Zeydiyye'nin önde gelen alimlerinden biri olan Yahya bin al-Husayn, İmam Zeyd bin Ali'nin öğretileri üzerine yaptığı önemli çalışmalarla bilinir. "er-Rasa'ilu'z-Zahiriyye" adlı eseri, Zeydiyye hadis geleneğinde önemli bir yer tutar.

Yahya İbn el-Husayn: İslam hukuku, tefsir ve hadis konularında uzmanlaşmış olan Yahya bin al-Husayn, Zeydiyye hadis literatürüne önemli katkılarda bulunmuştur. Adalet ve İslam'ın temel ilkeleri konusunda öne çıkan eserleri vardır.

Ebu Tahir Muhammad İbn Yahya et-Temimi: Zeydiyye mezhebinde etkili bir alim olan Ebu Tahir, hadis ve fıkıh konularında bilgi sahibiydi. Özellikle "el-Cami'u es-Sahih" adlı eseri, güvenilir hadisleri derleyerek Zeydiyye hadis geleneğini zenginleştirmiştir.⁷³

Zeydiyye hadis yorumcuları, mezhebinin öğretilerini güçlendirmek ve İslam'ın temel ilkelerini korumak amacıyla önemli çalışmalar yapmışlardır. İmam Zeyd bin Ali'nin öğretilerine sadık kalarak, hadislerin tefsiri ve İslam hukuku konularında derin bir anlayış geliştirmişlerdir. Bu yorumcular, Zeydiyye hadis geleneğini oluşturan temel figürlerdir ve mezhebin öğretilerini aktarma konusundaki sorumluluklarını özenle yerine getirmişlerdir. Onların eserleri, Zeydiyye toplumunun kimliğini güçlendirmiş ve mezhebin öğretilerini sürdürmeye katkıda bulunmuştur. Bu alimler, Zeydiyye'nin özgün hadis literatürünü zenginleştirerek, mezhebinin tarihî ve kültürel derinliğine önemli katkılarda bulunmuşlardır.

SONUÇ

Bu makalede, Zeydiyye perspektifinden hadisin tarih, algı ve yorumu incelenmiştir. Zeydiyye mezhebi, İslam dünyasının önemli bir parçası olmasına rağmen, genellikle diğer İslam mezhepleri kadar bilinmemektedir. Ancak, Zeydiyye'nin hadis geleneği, İslam düşüncesinin ve uygulamalarının anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Zeydiyye perspektifinden hadis geleneğini İslam dünyasıyla karşılaştırmalı bir analiz üzerinden değerlendirdiğimizde, Zeydiyye'nin özgün hadis anlayışının İslam dünyası üzerindeki genel etkilerini belirgin bir

⁷¹ el-Vezîr, *el-Feleku'd-devvâr fi ulûmi'l-hadîs ve'l-fikh ve'l-âsâr*, 369-70.

⁷² Demirci, "Zeydiyye ve Hadis", 196.

⁷³ Geniş bilgi için bkz: Muhalla, *el-Hadâiku'l-Verdiyye*; el-Vecih, *A'lâmu'l-Müellifin ez-Zeydiyye*; el-Harûni, *el-İfâde fi Târîhi Eimmeti'z-Zeydiyye*.

şekilde görebiliriz. Zeydiyye mezhebinin hadis geleneği, temelde imamet doktrini ve liderlik anlayışı etrafında şekillenir ve bu, Zeydiyye'nin İslam'ın temel prensiplerine kendine özgü bir yaklaşım getirmesine olanak tanır.

İslam dünyasındaki diğer mezhepler genellikle hadisleri Kitap ve Sünnet çerçevesinde değerlendirirken, Zeydiyye'nin hadis anlayışı, imamet doktriniyle bütünleşmiş bir şekilde ortaya çıkar. Zeydiyye, hadislerin yorumlanması ve anlaşılmasında özellikle imamet konusundaki görüşleriyle diğer İslam mezheplerinden ayrılır. Zira imamet, imam Ali ve onun soyundan gelenlerin hakkı olduğu inancı, Zeydiyye'nin hadisleri yorumlama ve değerlendirme biçimini etkilemektedir. Bu, Zeydiyye'nin hadis yorumlarında İmam Ali'nin soyundan gelen İmamların özel bir liderlik rolüne atıfta bulunarak, İslam'ın temel prensiplerine farklı bir perspektif getirdiği anlamına gelir.

Zeydiyye'nin hadis geleneğinde tarihsel olayların ve direnişin önemli bir rol oynaması, İslam tarihine bakış açılarını şekillendiren ve özgün bir tarih anlayışını yansıtan bir özelliktir. Bu, Zeydiyye'nin hadislerle tarihsel bağlamı ele alma ve liderlik mücadeleleri, isyanlar gibi olayları hadis yorumlarına entegre etme eğiliminde olduğunu gösterir.

Eleştirel ve tarihsel bir yaklaşım benimseyen Zeydiyye hadis geleneği, isnat zincirleri, metin kritiği ve tarihsel bağlamı dikkate alarak hadislerin değerlendirilmesinde öne çıkar. Bu, Zeydiyye'nin hadislerin güvenilirliği ve doğruluğu konusundaki eleştirel duruşunu vurgular.

Sonuç olarak, Zeydiyye perspektifinden hadis geleneği, İslam dünyasında farklı bir öğreti ve yorum geleneği sunar. Bu özgün (tartışmaya açık olduğu gerçeği müsellem) yaklaşım, Zeydiyye'nin mezhepsel kimliğini güçlendirir. İslam dünyası üzerindeki genel etkisi, diğer mezheplerle karşılaştırıldığında ortaya çıkan özgünlük ve İslam'ın farklı yorumlarını yansıtmaya kapasitesiyle belirginleşir.

Geleneksel Zeydi hadis literatürü, günümüzde hâlâ önemli bir kaynak olarak kabul edilmekte ve Zeydi alimlerin görüşleri, İslam düşüncesinin çeşitli yönlerini anlamak için değerli bir kaynak teşkil etmektedir. Ayrıca, Zeydiyye'nin hadis geleneği, İslam düşüncesinin çeşitliliği ve zenginliği açısından da önemlidir ve bu geleneğin daha geniş bir kitleye tanıtılması ve anlaşılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Abbad, Sahib İbn. *Nusretu Mezahibi 'z-Zeydiyye*. Bağdad: Mektebetu Eser, 1975.

Abdulcebâr, İbn Ahmed el-Esed Ebâdî el-Kâdî. *Şerhu Usûli'l-Hamse*. Kuveyt: Câmî'atu'l-Kuveyt, 1998.

Bağdadi, Ebû Mansur, ve Ethem Rûhi Fığlalı. *el Fark Beyne'l-Fırak*. Ankara: TDV Yayınları, 2008.

Cüşemi, Hakim Ebu Sa'd Muhsin İbn Kerâme el-. *Tahkîmu'l-Ukûl fî Tashîhi'l-Usûl*. San'a: Müessesetu'l-İmam Zeyd İbn Ali es-Sekâfiyye, 2001.

Demirci, Kadir. "Zeydî Hadis Yorumu: Muhammed B. Yahya (Ö. 310/923) Örneği". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2, sy 19 (2018): 105-26.

———. "Zeydiyye ve Hadis". *İslamî İlimler Dergisi*, sy 1 (2011): 193-218.

Eş'ârî, Ebu'l-Hasan İbn Ebî Bişr İshâk İbn Sâlim. *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfu'l-Musallîn*. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2005.

Gökâlp, Yusuf. "Zeydiyye". İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.

———. "Zeydiyye Mezhebinin Doğuşu Teşekkül Süreci ve Tarihçesi". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2, sy 7 (2007): 55-93.

Harûnî, Yahya İbn Huseyin el-. *el-İfâde fî Târîhi Eimmeti 'z-Zeydiyye*. San'a: Dâru'l-Hikmeti'l-Yemâniyye, 1996.

İbn Ebu'l-İzz. *Şerhu'l-Akideti 't-Tahaviyye*. Beyrut: el-Mektebetu'l-İslamiyye, 1988.

İbn Sa'd, Ebu Abdullah Muhammed. *et-Tabâkâtü'l-Kubrâ*. Beyrut: Daru Sadr, 1968.

İbn Yahya, Muhammed. *Mecmû'u Kütubi ve Resâil-i imam Murtaza Muhammed b. Yahya*. San'a: Mektebetu't-Turâsi'l-İslâmî, 2002.

İbnu'l-Murtaza, Ahmed İbn Yahya. *Minhâcu'l-Vusûl ilâ Mi'yâri'l-Ukûl fî İlmi'l-Usûl*. San'a: Dâru'l-Hikmeti'l-Yemâniyye, 1992.

Muhalla, Hamid. *el-Hadâiku'l-Verdiyye fî Menâkibi Eimmeti 'z-Zeydiyye*. San'a: Mektebetu Merkezi Bedr, 2002.

Onat, Hasan. *Emevîler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiîliği*. Ankara: TDV Yayınları, 1993.

Ressî, Kâsım İbn İbrahim er-. *Mecmu'u Kutubi ve Resâil-i-İmâm Kâsım er-Rassî*. San'a: Dâru'l-Hikmeti'l-Yemâniyye, 2001.

- Sarıçam, İbrahim. *Emevî-Haşimi İlişkileri İslam Öncesinden Abbasilere Kadar*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.
- Şehristânî, Muhammed b. Abdülkerim b. Ahmed eş-. *el-Milel ve'n-Nihal*. Beyrut: Dâru'l Kutubu'l-İlmiyye, 2009.
- Taberî, Muhammed İbn Cerîr. *Târihu'l-Umem ve'l-Mulûk*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Alemiyye, 2008.
- Ümit, Mehmet. “Zeydiyye Mezhebi İmamet Anlayışı ve Sahabe Hakkındaki Görüşleri”. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, sy 2 (2015): 93-118.
- . “Zeydiyye-Mu'tezile Etkileşimi ve Kasım er-Ressî”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2003.
- Ünal, Mehmet. “Zeydiyye'nin Kur'ân Tasavvuru ve Tefsirdeki Dinamiklerinde”. *İslâmi İlimler Dergisi* 5.yıl, sy 1 (2010): 175-97.
- Üzüm, İlyas. “Zeydiler”. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 44. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Vecih, Abdusselam el-. *A'lâmu'l-Müellfîn ez-Zeydiyye*. Amman: Muessesetu'l-İmam Zeyd İbn Ali es-Sakafiyye, 1999.
- Vezîr, Seyyid Sârimuddîn İbrâhim b. Muhammed el-. *el-Feleku'd-devvâr fî ulûmi'l-hadîs ve'l-fıkh ve'l-âsâr*. San'a: Mektebetü't-Türâsi'l-İslâmî-Dâ-ru't-Türâsi'l-Yemenî, 1994.
- Yücel, Fatih. “Zeydiyye”. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 44. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Zahir el-Pakistani, İhsan. eş-Şî'etu ve't-Teşyî' Firak ve't-Tarîh. Pakistan: İdaretu Tercumani's-Sunne, 1995.